

I 1963 fylte Halvdan Koht 90 år. Formannskapet i hans mangeårige hjemkommune Bærum ville oppkalle en vei etter ham, men måtte gå tilbake på forslaget etter en proteststorm. Først etter sin død i 1965 fikk Koht en vei oppkalt etter seg. Men ved å kalle den Professor Kohts vei distanserte man seg samtidig fra utenriksministeren Koht.

Norge i rødt, hvitt og blått

Hvor hen du går i li og fjell,
 en vinterdag, en sommerkveld,
 ved fjord og fossevell,
 fra eng og mo med furutrær,
 fra havets bryn med fiskevær
 og til de hvite skjær,
 møter du landet i trefarvet drakt,
 svøpt i et gjenskinn av flaggets farveprakt.
 Se, en hvitstammet bjerk oppi heien
 rammer stripen av blåklodder inn
 mot den rødmalte stuen ved veien;
 det er flagget som vaier i vind!
 Ja, så hvit som det hvite er sneen,
 og det røde har kveldsolen fått,
 og det blå gav sin farve til breen,
 det er Norge i rødt, hvitt og blått.

Sangen «Norge i rødt, hvitt og blått» med tekst av Finn Bø og melodi av Lars-Erik Larsson ble i frigjøringsdagene 1945 nærmest en ny norsk nasjonalsang.

«Folkedomen» over Halvdan Koht

Den folkedomen utan rettargang som Halvdan Koht vart utsett for i store krinsar av folket sitt under og etter krigen er eit samansett fenomen, som ville fortent ein sosialpsykologisk analyse. Det hadde overgått folket ei forferdeleg ulukke.

(...)

Den negative motpolen, symbolet på alt som svikta, vart då for like mange Halvdan Koht: enkelt og greitt fekk han lagt på seg hovudskulda for krigen og alt den hadde ført med seg. Og han skulle ikkje få døy i synda. Ein nokså objektiv observatør summerte opp folkestemminga i attersyn mange år etter krigen: «Hvis Halvdan Koht noensinne vendte tilbake, så skulle han få det hett. Stemningen var hatsk og uforsonlig.»

(...)

Fordøminga ville likevel knapt vorte så allmenn og så klart artikulert utan Johan Scharffenbergs artikkel «Oppgjør nu» i «Samtiden» sommaren 1945, der førhandsvarsla i 1940 for første gong vart kasta inn i offentleg debatt.

(...)

Koht skriv i 1955 til ein universitetskollega at «det har vori bittert for meg å sjå meg sett i klasse med reine landssvikarar – ei underleg forvending av dei historiske roller. På folkeskulen i Bærum i 1940-åra vart barnebarna hans utskjelte av kameratane sine nettopp som «landssvikarbarn»; det er lett å skjøna kven den domen kom ifrå. Stundom fekk dei høyra det same også frå vaksne.

(...)

I Vitskapsakademiet i Oslo, der Koht hadde vore ein av dei store menn, var det før krigen sett opp ei byste av han. Den hadde vaktmeisteren for alle tilfelle flytt ned i kjellaren då tyskarane tok huset. Etter krigen vart bysta på høgare ordre ståande der, heilt til eg peika på det usømelege i forholdet. På medlemsmøta i Akademiet etter krigen vart Koht den første tida mottatt så kjøleg at han lenge ikkje ønskte å gå der utan eg var med han. Det var ikkje betre i andre lag. Heller ikkje kunne han unngå å leggja merke til kor ytterleg sjeldan han no vart utbeden (...). Han kjende seg «så inderleg einsam».

Sigmund Skard: *Mennesket Halvdan Koht*, 1982

tale mot rundt 30 offiserer, men bare fire ble dømt. For de øvrige ble granskningen en straff i seg selv. Deres militære karrierer var i det store og hele stanset.

I ettertid kan «dommen» over Koht og resten av Nygaardsvoldregjeringen fortone seg altfor hard og ensidig. Norges militære svakhet i 1940 skyldtes ikke bare denne regjeringen eller Arbeiderpartiet; muligheten for et tysk angrep over britisk-kontrollert sjøterritorium hadde få eller ingen forutsett; vestmaktens planer og press mot norsk nøytralitet gjør det forståelig at politikernes oppmerksomhet var rettet mot dem i stedet for mot Tyskland. Varslene om den tyske aksjonen var heller ikke så entydige og leute å tolke som mange har